

BS 1145
L3
V.3
1891

FONDO EMERITIO
VALVERDE Y TELLEZ

COMMENTARIA IN JOSUE.

PROLOGUS ET ARGUMENTUM.

Jesus Nave, ait S. Hieronymus Epist. ad Paulinum, typum Domini non tantum gestis, sed et nomine profert: Jordanem transit, hostium regna subvertit, dividit terram victori populo, et per singulas urbes, viculos, montes, flumina, torrentes atque confina (allegorice) Ecclesie, (anagogice) celestisq; Jerusalem spiritalia regna describit.

Ab Evangelis (quibus toti novo Testamento coronidem imposui), redeo auspice Deo ad vetus Testamentum, ab antitypo ad typum, a Josu inquam ad Josue, qui Mosi ejusque Deuteronomio (ubi Pentateuchum finivi) successit (1). Ubi ergo manum de tabula amovi, illic rursus admoveo, ac a Josue usque ad Psalmos veterem historiam psalmosque perlexo, itaque pariter toti veteri Testamento duobus tomis (si Deus vitam viresque dederit) coronidem imponam. Olim ante 40 annos hæc ipsa Lovanii in publicis prælectionibus dictavi et docui. More meo solito brevis, imo solito brevior ero, ne tomis in S. Scripturam nimis excrescant, et quia libri hi sunt historici, qui planam, facilem et jucundam a Josue usque ad Davidem præci ævi historiam enarrant, ideoque commentatione tanta non egent, quanta Prophete, Evangelia et Epistolæ. Sensul litterali moralem subjungam, quoties eum in S. Hieronymo, Augustino, Origene, Theodoro, Rabano, Ruperto cæterisque Patribus reperero litterali insistentem et accommodum.

Queritur ergo primo, cur liber hic inscribitur Josue? Respondeo, quia gesta Josue describit, quibus ille Chananeam bello subegit, illamque duodecim tribus divisit, ac Rempublicam Israelis in eadem constituit, eandemque tam in pace quam in bello prudentissime gubernavit. Voluit enim Deus in Josue dare exemplar optimi Imperatoris, Ducis et Principis, multo excellentius quam Xenophon descripsit in *Cyro*, Plato in *Republica*, Aristoteles in *Politica*: quod proinde merito omnes Christiani Principes sibi ob oculos ponere, ac jugiter intueri et imitari debeant. Adde Josue

videri libri hujus auctorem, de quo mox plura. Queritur secundo, an liber hic sit Canonicus S. Scripture? Respondeo, non tantum esse Canonicum, sed proto (primo) canonicum, adeoque inter primos S. Scripture libros, de quorum auctoritate nemo unquam orthodoxus dubitavit, censeri. Porro Hebræi hunc librum in suo canone collocant inter Prophetas primum. Hebræi enim, teste S. Hieronymo in *Prologo Galeato* (qui quasi Galea S. Scripture præfigitur), S. Scripturam tripliciter partiuntur, illamque dividunt in *Thora*, id est, legem sive Pentateuchum Mosi; in *Nebitim*, id est, Prophetas; et *Ketubim*, id est, Hagiographa. Prophetas autem alios nuncupant priores, alios posteriores. Inter priores primum statuunt Josue; secundum, librum Judicum; tertium, Samuelis, sive librum primum et secundum Regum; quartum, Regum, nimirum librum tertium et quartum eorumdem. Posteriores recentent Isaiam, Jeremiam, Ezechielem et duodecim Minores Prophetas: priores vero illos, licet historici sint, Prophetarum tamen ordine et nomine numerant, sive quia a Prophetis conscripti sunt, sive quia omnis ista illorum historia futura Messie tempora mutuo quodam vaticinio adumbrabat.

Queritur tertio, quis sit libri auctor? Respondeo, Theodoretus hic, *Quæst. XIII*; Abulensis, *Quæst. V*, et Andreas Masius, illum longe post mortem Josue ex antiquis diariis et annalibus (qui cap. x, vers. 43, vocantur « liber justorum ») ab aliquo spiritu Dei afflato sive Propheta fuisse collectum, putat ab Esdra, ut sentit Masius; a Samuele, ut Abulensis: idque verisimilissimum esse patet ex libri cursu, maxime cap. x, vers. 42 et 43, cap. xii, vers. 47, cap. xi, vers. 46, ac ex fine libri. Porro diaria hæc ab ipso Josue primitus fuisse conscripta censent Hebræi, qui ipsum Josue hujus sui libri faciunt auctorem, idque satis significat ult., vers. 26: « scripsit, inquit, omnia verba »

(1) Josue primo vocatus *Oseas*, significans *salvator*, et deinde *Jehosua*, id est, *Josue salvus*, nomen hoc accepit a Moysæ ob salum suamque fidelitatem eximiam. Filius erat, Non et de tribu Ephraim. Moysi acerrime deditus, a Deo electus fuit ad gubernandum populum Israeliticum post hujus legislatoris obitum.

00769
VALVERDE Y TELLEZ

in volumine legis Domini. » Sicut enim Moses sua gesta scripsit in Pentateucho, sic et Josue, Moses discipulus et successor, sua hic describit; perinde ac Julius Cæsar sua acta, et bella in ipsis castris sigillatim conscripsit, indeque librum vocavit *Commentarium de Bello Gallico*, etc. Diaristi autem hæc a Josue vel ejus Amanuensi conscriptis, nonnulla in hoc libro addita sunt ab eorum collectore, quæ post mortem Josue contigerunt, uti sunt ea quæ cap. xv d. Axa, filia Caleb, et cap. xix, vers. 47, de filiis I-an narrantur, ipsa denique mors Josue cap. ult.

Porro quis, qualis et quantus fuerit Josue, patebit ex libri decursu. Audi Ecclesiasticum cap. xvi, vers. 1, ejus velut heroum herois elogia et magna recensentem: « Fortis in bello Jesus Nave, successor Moysi in Prophetis, qui fuit magnus: secundum nomen suum, maximus in saluum electorum Dei, expugnare insurgentes hostes, ut consequeretur hereditatem Israel. Quam gloriam adeptus est in tollendo manus suas, et iacendo contra civitates rhompeas! Quis ante illum sic restitit? Nam hostes ipse Dominus perduxit. An non in incrudelia ejus impeditus est sol, et una dies facta est quasi duo? Invocavit Altissimum potentem in oppugnando inimicos indigna, et audivit illum magnus et sanctus Deus in saxis grandinis virtutis valde fortis. Impetum fecit contra gentem hostilem et in descensu perdidit contrarios: ut cognoscat gentes potentiam ejus, quia contra Deum pugnare non est facile. » Vide ibi dicta. Fuit ergo Josue Dux, Princeps et Imperator Israelis; fuit Propheta Deo familiaris, zelator legis cultusque divini; fuit victor et triumphator, qui, expulsis Chanaanis, populum fidelem in terram promissam reduxit, ideoque expressus fuit typus Jesu Christi, qui suos fideles facit triumphare de carne, mundo et dæmone, itaque eos in terram viventium et in caelis regnantium reducit. Hinc et Josue præter morum illius ævi fuisse caelibem et virginem, imo ante Eliam ceteroque omnes primum vexillum virginitalis erexisse docet S. Ignatius, *epist. ad Philadelphios*; S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovin.*, et S. Chrysostomus, *serm. De Martyribus*, quem audi: « Ab origine mundi innocens Abel occiditur, Henoch Deo placens transferitur, justus Noe invenitur, Abraham fidelis probatur, Moses mansuetus dignoscitur, Jesus castus, David lenis, Hellas acceptus, Daniel sanctus, tres parvi victores redduntur. »

Denique Hebr. *Iehosua*, et crasi *Iosua*, sive *Iesua*, Græce *Iesou*, Latine *Jesus*, idem est quod *Salvator*. Hæc ergo omnia unum idemque sunt nomen, quo primum Josue noster, deinde ejus antitypus Jesus Christus appellatus est. De hoc nomine multa habet hic noster Serarius; ego quoque plura de eodem dixi *Num.* cap. xii, vers. 17; *Matth.* cap. i, vers. 21, et *Philipp.* cap. ii, vers. 10. Narrat B. Gregorius Turonensis, lib. *De Gloria*

Confess., cap. xl, Florentium patrem suum gravibus febribus et doloribus afflictum, celestis moniti nomen Jesu Nave hastulae inscriptum capiti supposituisse, itaque illico omni morbo et dolore liberatum.

Porro ad hæc omnia Josue a Mose, jubente Deo, electus et impositione manuum ordinatus, auctoratus et quasi consecratus est dux populi, *Num.* cap. xxvii, vers. 18; ac rursus ab eodem ad tam heroica opera animatus est, *Deuter.* cap. xxxi, vers. 7: « Confortare, ait, et esto robustus; tu enim introduces populum istum in terram, etc. Dominus ipse erit tecum. »

Queritur quarto, quæ sit libri hujus materia et argumentum? Respondeo, argumentum est prosequi historiam Moysi, eamque pertexere usque ad finem vite Josue. Moses enim in Genesi conscribit historiam mundi, incipiens ab ejus creatione, illamque pertexit usque ad mortem Joseph patriarchæ, ubi Genesim finit. Deinde in Exodo, Levitico, Numeris et Deuteronomio prosequitur historiam Israelis a morte Josephi, ac præsertim gesta sua usque ad mortem Josue vero hic, Mosi succedens, sua et Israelis post mortem Moysi heroica facta recenset, ac præcipue bella quibus Chanaanem devicit, eamque inter Israelitis possidendam distribuit. In hoc ergo libro clarissimum divina providentia et fieri in promissis servandis exemplum replendet: utpote in quo liquet quod Deus, post promissionem Abraham de Chanaan possidenda datam anno 470, qui fuit annus a creatione mundi 2310, et ab egressu Hebræorum ex Ægypto 40, omnes duodecim tribus a Jacob, Isaac et Abraham progenitas, salvas in terram promissam ejusque possessionem induxit. Hoc est quod dicitur *Exodi* xii, 40: « Habitatio autem filiorum Israel, qua manserunt in Ægypto, fuit 430 annorum. » Adde nunc numero 40 annos peregrinationis in deserto, qui fluxerunt ab egressu ex Ægypto usque ad ingressum in terram Chanaan, habebis 470 annos jam dictos.

Itaque causa litteralis scribendi hujus libri fuit, ut creationis mundi historia a Mose accepta, ut Ecclesie veteris continua propagatio ordine temporum non interrupto pertexeretur, utque divina Providentia fides in promissis præstantis toti mundo testata fieret.

Moralis causa fuit, ut in Josue daretur idæa perfecti Principis, optime tam in bello quam in pace Republicam gubernantis. Cicero Pompeium laudans quatuor dotes in Imperatore requirit, scilicet scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem et felicitatem. Hæc omnes in Josue mirifice eluceant. Unde Tertullianus, lib. III *Contra Marcion.* cap. xvi, censet Josue esse angelum illum ac duceam quem promisit Deus, *Exodi* cap. xxxii, dicens: « Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui te custodiat in via, et introducat in terram quam paravi tibi; intende illi et exaudi eum, ne inobaudieris eum: non enim

celavit te, quoniam nomen meum super illum est. Angelum quidem eum dixit ob magnitudinem virtutum quas erat editurus, et ob officium Prophetæ, nuntiantis scilicet divinam voluntatem; Jesum autem, ob nominis sui futuri sacramentum. »

Allegorica, ut in Josue pingeretur Jesus Christus debellans peccatum et omnem inferorum potestatem. Unde de Josue ita canit Tertullianus, lib. III *Contra Marcion.*, in carn. cap. III:

Spiritus hunc Sanctus socium sibi nomine junxit, etc. Nominis exemplum, Christi virtutis imago.

Vide nostrum Salianum, tomo II, anno mundi 2600, ubi omnia Josue facta Christo adaptat.

Tropologica et analogica, ut in eodem representaretur, qua ratione fidelis quisque cum miles septem non gentibus, sed vitiis capitalibus animæ debellatis, victor in terram viventium vincens promissam contendere debeat. Ita Origines, Theodoretus, Rupertus. Hæc de causa Josue, uti fide sua Jordanem divisit sicavitque, ac solem stetit, sic innocentia sua Mosen superavit; Moses enim Deum offendit ad aquas Contradictionis, adeoque a terra promissa exclusus fuit, ut in eam Israelicum induceret innocens Josue, *Num.* cap. xx; nil enim in Josue culpatum fuit, sed laudata omnia, ac præsertim ejus erga Deum fides, fiducia, obedientia, religio, charitas, zelus, fortitudo, integritas, justitia, pollicita, paupertas, etc., quibus ipse meruit in Sanctorum catalogum referri in *Martyrologio Romano*, ad diem primum septembris, quo hæc scribo. Denique audi S. Augustinum, lib. XVIII *De Civit.* cap. xi: « Moysi successit Jesus Nave, et in terra promissionis introductum populum collocavit ex auctoritate divina, debellatis gentibus, a quibus eadem loca tenebantur. Qui cum populum rexisset post mortem Moysi viginti et septem annos, etiam ipse defunctus est, regnante apud Assyrios octavo decimo Amynta, apud Sicyonios sexto decimo Corace, apud Argivos decimo Danao, apud Athenienses quarto Erichonio. »

Quinto quaeritur, quot annorum gesta complectatur hic liber. Respondeo? omnes fere consentiunt Josue per septem annos gessisse bella ad subigendam Chanaanem, quæ omnia hic describuntur. Inde secuta est pax, in qua quot annis superstes fuerit, et populum gubernarit Josue, non omnino constat. Variant enim Interpretes et Chronologi. Rabbi Moses enim censet Josue mox post bella obisse; alii Josue post bella, pacis annos dant decem vel undecim, ita ut universim præfuerit populo annos septemdecim vel octodecim. Ita Genebrardus, lib. I *Chronol.*, Salianus, Torniel-

lus, Adrichomus, Arias et Lucidus; Josephus vero, lib. V *Antiquit.*, cap. i, in fine, Josue universim attribuit annos viginti quinque; Beda et Bellarminus, viginti sex. Hebræi autem, quos sequuntur Patres, ut Eusebius, lib. X *Prepar.*; Clemens Alexandrinus, lib. I *Strom.*; S. Augustinus, lib. XVIII *De Civit.* cap. xi; Sulpitius, lib. I *Sæcæ Hist.*; Magalianus et Masius in cap. ult. *Josue*, eidem dant annos viginti septem. Quare cum Josue mortuus sit anno ætatis 110, ut patet cap. ult., vers. 20, sequitur eum ducatum populi suscepisse anno ætatis 83. Deme enim annos 27 ducatus ejus ab annis 110 vite ejusdem, incidit in annum initii ducatus 83. Quæ harum sententiarum sit verior, indicabo cap. ultimo.

Porro Moses Genesim orditur a creatione Adæ et mundi; finit vero eam in morte Joseph, quæ contigit anno mundi 2310, a diluvio 633, ab Abraham 361. A morte vero Joseph usque ad exitum Hebræorum ex Ægypto, et ducatum Moysi fluxero anni 144. Moses autem præfuit populo 40 annis. Ergo Josue ei immediate succedens, cepit imperare anno a creatione mundi 2494, a diluvio anno 837, ab Abraham 345, a Repromissione 470, a morte Joseph 184, qui fuit ante nativitatem Christi anno 1436. Vide Chronotaxim quam præfixi Pentateucho.

INTERPRETES.

Scripsit in Josue Origenes homilias 36, qui more suo moralis est. Ad litteram scripsit Theodoretus, Procopius et S. Augustinus Questiones triginta. Exstant tom. IV, post *Questiones in Genesim totumque Pentateuchum*.

Posteriori sæculo scripsit Rupertus, Lyranus, Hugo Cardinalis, Dionysius Carthusianus, Cajetanus, ac fide et exacto Alphonsus Tostatus, Episcopus Avulensis. Nostro sæculo docte ac pie scripsit Andreas Masius, consiliarius Ducis Clivie, et linguarum apprime peritus; sed hoc habet quod subinde vulgare interpretem carpat, licet fere in rebus minutis. Habet etiam nonnulla minus sana vel sane sonantia, ut de cruce non adoranda, et de imaginibus in altari non collocandis, quæ caute legenda et intelligenda sunt. Notavit ea D. Joannes Molanus in limine operis posteriori editione. Masius excellit in geographia et locis singulis terræ sanctæ graphicè describendis.

Masium secutus est Arias Montanus, qui in elegantia styli excellit. E nostris copiose commentatus est Cosmus Magalianus, docte et recondite Nicolaus Serarius, accurate Jacobus Bonfrerius (1).

(1) Quibus adde Emmanuel de Naxera, ejus Commentarii edit. 3^a Antwerpæ in lucem exiit ann. 1658.

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo Deus apparet Josue, eumque corroborat ad invadendum Chananeam. Secundo, vers. 10, Josue jubet populum parari in tertium diem, ut Jordanem transeat, ac Rubenitis et Gaditis præcipit ut cæteris tribus armati præeant, uti se facturos promiserant.

1. Et factum est post mortem Moysi servi Domini, ut loqueretur Dominus ad Josue filium Nun, ministrum Moysi, et diceret ei : 2. Moyses servus meus mortuus est, surge, et transi Jordanem istum tu, et omnis populus tecum, in terram quam ego dabo filiis Israel. 3. Omnem locum, quem calcaverit vestigium pedis vestri, vobis tradam, sicut locutus sum Moysi. 4. A deserto et Libano usque ad fluvium magnum Euphratem, omnis terra Hethæorum usque ad mare magnum contra solis occasum erit terminus vester. 5. Nullus poterit vobis resistere cunctis diebus vitæ tuæ : sicut fui cum Moysi, ita ero tecum; non dimittam, nec derelinquam te. 6. Confortare, et esto robustus; tu enim sorte divides populo huic terram pro qua juravi patribus suis, ut traderem eam illis. 7. Confortare igitur, et esto robustus valde; ut custodias et facias omnem legem quam præcepit tibi Moyses servus meus : ne declines ab ea ad dextram vel ad sinistram, ut intelligas cuncta quæ agis. 8. Non recedat volumen legis hujus ab ore tuo; sed mediteris in eo diebus ac noctibus, ut custodias et facias omnia quæ scripta sunt in eo : tunc diriges viam tuam, et intelliges eam. 9. Ecce præcipio tibi, confortare, et esto robustus. Noli metuere, et noli timere; quoniam tecum est Dominus Deus tuus in omnibus ad quæcumque perrexeris. 10. Præcipitque Josue principibus populi, dicens : Transite per medium castrorum, et imperate populo, ac dicite : 11. Præparate vobis cibaria; quoniam post diem tertium transibitis Jordanem, et intrabitis ad possidendam terram quam Dominus Deus vester daturus est vobis. 12. Rubenitis quoque et Gaditis, et dimidiæ tribui Manasse ait : 13. Mementote sermonis quem præcepit vobis Moyses famulus Domini, dicens : Dominus Deus vester dedit vobis requiem, et orationem terram. 14. Uxores vestræ, et filii, ac jumenta manebunt in terra quam tradidit vobis Moyses trans Jordanem : vos autem transite armati ante fratres vestros, omnes fortes manu, et pugnatæ pro eis, 15. donec det Dominus requiem fratribus vestris, sicut et vobis dedit, et possideant ipsi quoque terram quam Dominus Deus vester daturus est eis : et sic revertimini in terram possessionis vestræ, et habitabitis in ea quam vobis dedit Moyses, famulus Domini, trans Jordanem contra solis ortum. 16. Responderuntque ad Josue, atque dixerunt : Omnia quæ præcepisti nobis, faciemus, et quocumque miseris, ibimus. 17. Sicut obedivimus in cunctis Moysi, ita obediemus et tibi : tantum sit Dominus Deus tuus tecum, sicut fuit cum Moysi. 18. Qui contradixerit ori tuo, et non obediierit cunctis sermonibus quos præceperis ei, moriatur. Tu tantum confortare, et viriliter age.

4. Et (1) factum est, etc., ut loqueretur. — Hebr. Et factum est, et locutus est, hoc est, et locutus est. To enim factum est redundat more Hebræo. Unde Noster clare verit : Et factum est ut loqueretur; et copulat hunc librum cum fine Deute-

ronomii; illius enim acta ordine prosequitur : licet aliqui Hebræi eam, sive et, sit initiale, tantumque notet libri exordium, ut dixi Ezech. cap. 1, vers. 4, ad illa : « Et factum est in trigesimo

POST MORTEM MOYSI, — post expletos triginta dies luctus, quibus Hebræi planxerunt mortem Moysi, Deut. cap. ult. 8; illis enim legendum et quiescendum erat. Ita Abulensis, Serarins et Cajetanus, licet contrarium autemet Lyranus, Salianus et Masius Thalmudicos secuti, de quo cap. III. Quare cum Moses mortuus sit sub diem tertium februarii, ac deinde eum planxerint Hebræi per triginta dies, ut patet Deuter. cap. ult. 1 et 8, ac statim post planctum Josue sumpserit imperium populi vice Moysi, auctoritatus et roboratus hic a Deo, hinc sequitur hanc apparitionem et confortationem et factam sub diem tertium mensis primi Nisan; cujus decimo die Hebræi transierunt Jordanem, ut patet cap. IV, 19; ac 14 die celebrarunt Pascha, ut patet cap. V, 10.

UT LOQUERETUR DOMINUS, — per Angelum vice Dei gerentem, sicut et per Angelum locutus erat Moysi, cujus legem dederat in Sina, ut patet Galat. cap. III, 19. « Angeli enim sunt administratorii Dei spiritus, » Hebr. 1, 14. Quocirca quoties in veteri Testamento Deus dicitur apparuisse vel locutus esse, non ipse per se, sed per Angelum id præstitit, uti in Pentateucho ostendi. Porro Angelus hic locutus est Josue, vel locutione spiritali obijciendo menti ejus notiones verborum horum, eo modo ac si Josue Dominum ipsum præsentem loquentem audisset, aut locutione corporali in assumpto corpore apparetis et oretenus loquens ad Josue : utramlibet enim est probabile. Josue ergo hic immediate a Deo per Angelum constituitur et auctoratur dux populi, ideoque ab eo per omnia eruditur, dirigitur, prosperatur victoriis, decoratur spoliis et regnis loceptatur : cum cæteri reges et principes a Deo non immediate, sed mediante electione populi vel optimatum constituantur.

S. Hieronymus in illud Apostoli, Constituas per civitates presbyteros, sicut et disposuisti tibi, ad Tit. cap. 1, 5 : « Moyses, inquit, amicus Dei, potuit utique successores principatus filios suos facere, et posteris propriam relinquere dignitatem, sed extraneus de alia tribu eligitor Jesus, ut sciremus principatum in populos non sanguini deferendum esse, sed vitæ. At nunc cernimus plurimos hanc rem beneficium facere, ut non querant eos, qui possunt Ecclesie plus prodesse, et in Ecclesia erigere columnas : sed quos vel ipsi amant, vel quorum sunt obsequii delinuti, vel pro quibus majorum quispiam rogaverit, et, ut deterius taceam, qui ut clerici fierent, muneribus impetrarunt. »

2. Surge, — id est, eia age. Est enim vox hortantis, excitantis et animantis, non autem jubentis, ut in pedes se erigat.

QUAM EGO DABO. — Hebr. do, q. d. Ita certo dabo ac si jam darem, imo jam hoc ipso momento dare incipio.

3. OMNEM LOCUM QUEM CALCAVERIT VESTIGIUM PEDIS VESTRI, VOBIS TRADAM (Hebr. נתתי נתתי, id est

dedi, tradidi, hoc est, jamjam certissime tradam), sicut locutus sum Moysi. — « Omnem locum, » id est totam Chananeam, in quem peregrant Hebræi, promisit Abraham, Moysi et Hebræis, Genes. cap. XV, 18; Exodi XXII, 31; Deut. cap. XI, 9, et alibi sæpe. Nunc Deus promissa præstat, ac per Josue Hebræam possidendam tradit, quia summus illius mundi totus est Dominus. « Domini enim est terra et plenitudo ejus, orbis terrarum et universi qui habitant in eo, » Psal. XXII, 1.

Tropologicè Origenes, hom. 1 : Chananea nostra est concupiscentia, puta motus superbia, ira, libidinis, gulæ, impatientiæ, acidiæ, avaritiæ : quos si generose pugando calcaverimus, nobisque subjecerimus, eis dominabimur duce Josue, id est, per gratiam Jesu Christi.

Ruperius vero hic cap. VI : Omnis locus, ait, est omne cor, vel omnis conscientia, quam calcat pes Jesu, id est, que se calcandam subjicit pedibus Jesu instar Magdalene; hac ergo est ipsius Jesu, hinc est Salvatoris et sempiternæ salvationis, ut eam Jesus, id est, Salvator et salus possidet. E contrario quos non calcavit vestigium pedis Jesu, id est, qui non sunt ei traditi et subditi, hi diabolo dati sunt, ac proinde non populus acquisitionis, sed perditionis filii sunt.

S. Bernardus autem subtiliter et pie serm. 15 in psalm. Qui habitat : « Sperate, ait, in Domino, omnis congregatio populi; quemcumque enim locum calcaverit pes vester, vester erit; pes vester utique spes vestra est, et quantumcumque illa processerit, obtinebit; si tamen in Deum tota figatur, ut firma sit et non filibet. » Qui ergo sperat in Deum, omnia ab eo obtinebit, quia Deus id passim in Scriptura et Evangelis promisit : quare cum ipse sit fidelissimus, promissa præstabit, cumque sit clementissimus et liberalissimus, non patietur vinci se spe nostra, sed eam superare sataget. Unde idem S. Bernardus, serm. 3 De Annat. : « Sola, ait, spes, apud te (Domine) miserationis obtinet locum, nec oleum misericordie nisi in vase fiducia ponis. »

Anagogice, Origenes per omnem locum accipit cælum, cælique gloriam et felicitatem : « Lucifer, ait, sedem habebat in cælis; postea vero quam factus est Angelus refuga, si eum vincere potero et subjicere pedibus meis, si meruero ut Dominus meus Jesus conterat Satanam sub pedibus meis, consequenter locum Luciferi accipere merebor in cælis. »

Denique S. Franciscus : Calcere, ait, est contemneri; contemnit autem omnia, calcæque paupertas spiritus. Ipsa ergo est omnium Domina et mundi Regina, juxta illud : « Fideles totus mundus divitarum est. » Ita refert Lucas Waddingus in dictis et scriptis S. Francisci. Avarus enim, ait S. Bernardus, terrena esurit ut mendicus, pauper spiritu contemnit ut Dominus. Causam dat S. Cyrilianus in Oratione Dominica, dicens : « Qui renuntiavit jam sæculo major est honoribus ejus et regno.

et Ideo qui se Deo et Christo dedicat, non terrena, sed caelestia regna desiderat. » Ets. Chrysostomus, hom. 15 ad Populum: « Sicut, ait, e summo montis vertice prospectantibus omnia passula, ac non solum homines et arbores, sed etiam urbes integre et magni exercitus, formicarum instar super terram ire videntur: sic qui animo erecto in caelestia quasi in sublimi commorantur, iis omnia humana, potentia, gloria, opes ita miuta et exigua apparent, ut ne digna quidem iudicent, quibus hanc immortalis animi nobilitatem applicant. »

Talis igitur est aquila, quae, ut ait Job, xxxix, 27: « In arduis ponit nidum suum, etc. inde contemplatur escam, et de longe oculi ejus prospiciunt: » nimirum « mens fixa in caelo mundi ludibria rideat. » Talem se fuisse fatetur S. Gregorius cum religiosam vitam in monasterio ageret. Scribens enim ad Theoclestem, sororem Imperatoris, lib. I, epist. 5: « Nil, ait, in hoc mundo appetens, nil pertimescens, videbar mihi in quodam rerum vertice stare, ita ut in me pene impletum crederem, quod pollicente Domino ex Propheta didicissem: sustollam te super altitudines terrae. Super enim altitudinem terrae sustollitur, qui et ipsa quae alta et gloriosa praesentis videntur saeculi, per mentis despectum calcat. »

4. A DESERTO ET LIBANO USQUE AD FLUVIUM MAGNUM EUFRATEM, OMNIS TERRA HETHLEORUM USQUE AD MARE MAGNUM CONTRA SOLIS OCCASUM, ERIT TERMINUS VESTER. — Circumscribit hic Deus terram promissam trans Jordanem a tribus mundi plagis, indeque terminos ei assignat terminos: ipsa enim Arabiam Desertam habet ad meridiem, Libanum et Euphratem ad septentrionem, mare magnum, id est, Mediterraneum ad occidentem. Omittitur quartus orientalis plagae terminus, videlicet Jordanis, quia non longe ab eo consistebat Josue, indeque Deus terram hanc ipse ostendebat.

LIBANO. — Septuaginta, *Antilibano*: sed idem est mons, qui versus mare Mediterraneum velut laxiore valle dividitur, et apud Tripolim Libanus, apud Sidonem Antilibanus dicitur, ait Strabo lib. XVI. Graece *Ἀντιλίβανος*; proprie idem est quod mons *Levano oppositus*: Antilibanus enim apud Sidonem ita curvatur, ut Libano opponi videatur. Unde S. Hieronymus in *Locis Hebr.*: Omnis regio, ait, quae est supra Libanum ad Orientem, respiciens circa regionem Damasci, quae cecidit in sorte tribus Manasse, Antilibanus appellatur.

Porro Libanus Hebr. dicitur a *לבן Liban*, id est *albus*, quod nive semper albeat in summitate; item a *לבנון libanon*, id est *thuis*, quod Libanus cedrorum, pinorum, cyressorum aliarumque resinosa arborum et thuriferarum arborum ferax sit, ait Masius et Adrichomius. Libanus enim est omnium Syriae montium maximus, altissimus, fertilissimus, amoenissimus, pulcherrimus: hinc patet eum Ecclesiasticus, cap. xxxix, vers. 18, dixerit: « Quasi Libanus odorem suavitatis habet, florebit flores quasi lilium, et date odorem, et frondete in

gratiam, » id est ad gratiam, gratis et amenis frondibus; « et collaudate Dominum, et benedicite Dominum in operibus suis. » Item cur gloria Ecclesiae decori vel odori Libani comparatur *Isaiae* cap. LX, vers. 13: « Gloria Libani, ait, ad te venit, abies et pinus et huxus. » Et cap. xxxv, vers. 2: « Gloria Libani data est ei, decor Carmeli et Saron. » Et *Osee* cap. xiv, vers. 7: « Germinabit sicut lilium, erumpet radix ejus ut Libani, erit quasi oliva gloria ejus, et odor ejus ut Libani. » Et *Cant.* cap. iv, vers. 8: « Veni de Libano, sponsa mea. »

OMNIS TERRA HETHLEORUM, — id est, Chananeorum. Est synecdoche. Ex una enim gentes ceteras sex terram promissam incolentes intelligit, sicut alibi easdem vocat Amorrhæos, qui ex hisce septem gentibus una tantum gens erat. Sic *Gen.* xxvii, vers. ult., Rebecca non vult ut Jacob filius suus accipiat uxorem de filiabus Heth, sive Hethæum, id est Chananeam, uti explicatur cap. xxxviii, 11. Ita Abulensis.

Porro Hethæi progeniti et appellati sunt ab Hethæo, filio Chanaan, filii Cham, filii Noe, *Genes.* cap. x, vers. 15, et incoluerunt locum, quia ibi dictus est Heth in regione Hebronis. Unde ab Hethæis hisce Abraham eruit speluncam duplicem in Heth ad sepeliendam Saram, *Genes.* cap. xxiii, vers. 26. Erant autem Hethæi viri fortes, bellicosi et formidabiles, ut et nomen ipsum indicat. Hethæi enim Hebr. dicuntur *חֵתִים Chittim*, id est, contentes et pavorem incutientes. Unde apud Hethæos erant gigantes terribiles dicti Enacim, incolæ Hebronis, *Ysaie.* cap. xlii, vers. 3. Hethæus quoque erat Urias, miles fortissimus, quem David occidit gladio filiorum Ammon, ut uxore ejus potiretur, *II Reg.* xii, vers. 9. Hethæos ergo hic præ ceteris gentibus Chananeis nuncupat, quia hi ob robur suum erant formidabiles Josue et Hethæis, q. d. Ne timeas Hethæos, licet gigantes et pugnacissimos; ego enim illos domabo, tibi que subigam. Ita Masius.

USQUE AD MARE MAGNUM, etc., ERIT TERMINUS VESTER. — Nota: Hi fuerunt amplius et vasti limites Chananeæ a Deo Hethæis promissi, sed eos omnes reipsa non obtinere Hethæi, partim ob suam ignaviam, partim quia Deum suis sceleribus offenderunt, seque ejus promissis indignos reddiderunt, ut patet *Judic.* ii, 20.

3. SICUT FUI CUM MOYSE, ITA ERO TECUM, — te adjuvans, pro te pugnans, Chananeos percellens, tibi que subigens, ac dividens siccaque Jordanem, sicut Moses divisit sicca vitæ mare Rubrum. Chaldaeus vertit, *sicut verbum meum auxilio tibi, itaque passim ipse vertit, quando in Scripturis dicitur Deum mortalium rebus interesse, ad eusque descendere, ut eis optulatur, idque facit ad insinuandum, ut videtur, generationem verbis a Patre aeterno. Unde et Patres, ut S. Justinus, *Dialog. contra Tryphonem*; Tertullianus, lib. II *Contra Marcionem*, et alii quos in Genesi citavi, docent in apparitionibus Dei,*

que narrantur in veteri Testamento, semper apparuisse Filium, non Patrem, nec Spiritum Sanctum, hoc est Angelum in illis apparentem gessisse personam Filii, ut significaret eum quandoque in terram descensurum, et carnem assumpturum ad salvandum homines.

NON DIMITTAM, NEC DERELINQUAM TE, — nisi tu vel tuime prius derelinquant, uti dereliquit me Achan rapiens spolia e Jerichonte contra meum præceptum, ideoque vos dereliqui ad tempus, ac cadentes tradidi Chananeis incolentibus urbem Hai, cap. vii. Porro quod Josue, hoc omnibus fidelibus justisque Jesu Christi filiis promittitur. Unde Apostolus, *Hebr.* cap. xiii, vers. 3: « Sint mores, ait, sine avaritia, contenti praesentibus; ipse enim dixit: Non te deseram, neque derelinquam. » Hinc etiam S. Augustinus et Concilium Tridentinum, sess. VI, can. 11, docent hunc esse stimulum justis: « Ut magis se obligatos ad ambulandum in via justitie sentire debeant; Deus namque sua gratia semel justificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur. »

6. TU ENIM (ARMIS SUBIGES, ET SUBJECTAM) SORTI DIVIDES POPELO HEC TERRAM, — ut sis typos Jesu Christi, qui colum aperuit, illudque electis suis distribuit.

Audi S. Chrysostomus, hom. in *Acta*, sub finem: « Elicite, ait, in bellum centum myriades, et unum sanctum, scimus quia plura operetur. Exiit Jesus Nave in Bethaniam, et solus omnia operatus est strenue, et illa alii nihil proficiunt: multitudo, quando voluntatem Domini non facit, nihil differt ab his qui non sunt. » Et post pauca: « Vellem, inquit, ut multitudo ornetur Ecclesia, sed multitudo probata: si autem hoc fieri nequit, saltem pauci illi probati sint; hoc videlicet quod melius sit habere unum lapidem pretiosum, quam mille obolos. »

7. CONFORTARE IGITUR, ET ESTO ROBUSTUS VALDE, — Hebr. *תַּחַם tæcham*, id est nimis, hoc est valde; oportet enim pro lege et Deo ultra nature vires conari, ut legem Dei supernaturalem impleamus; quod ergo nimis est nature, hoc satis est gratiae et charitatis. Ingenii ergo et caelesti robore opus est, ut concupiscentias, tentationes omniaque legi Dei adversaria vincamus, itaque totam Dei legem exsequamur. Qua de causa ter hic repetit Deus *confortare, et esto robustus*, ut patet vers. 6, 7, 9, ut indicet eum trino summoque robore sanctissimæ Trinitatis indigere.

UT CUSTODIAS (MENTE) ET FACIAS (OPERE) OMNEM LEGEM QUAM PRÆCEPIT TIBI MOSES. — Intelligit legem generatim latam, datamque toti populo a Mose in Sina, quae Deuteronomio cæterisque quatuor Pentateuchi libris continetur: non autem legem aliquam specialem Josue traditam, ut patet vers. 8. Dicit tamen speciatim: « Quam præcepit tibi, » ut sciat Josue legem communem sibi præcipue, ut duci, esse impositam et commendatam a Deo, ac proinde illam sibi præ cæteris cordi et curæ esse

dehere, ut am ipse primus servet, ac deinde ab aliis servandum curet, idque faciat non tam verbis et minis, quam vita et gestis, ut videlicet ipse dux populo animata et oculata sit lex, uti Cyrus ait apud Xenophontem.

NE DECLINES AB EA AD DEXTERAM VEL SINISTRAM. — Primo, declinare ad dexteram, est addere aliquid legi; ad sinistram vero, est aliquid ab ea demere, aiunt Hebræi et Vatablus. Secundo, Serarius: declinare ad dexteram, inquit, est legem ob spes et commoda prævaricari; ad sinistram vero, ob metum et minas eandem transgredi.

Verum dico esse Hebraismum, qui non aliud significat quam recta legis via incendendum esse, ut ab ea neutram in partem quis declinet, si ad colum perfringere velit, sicut viatores rectam regiamque viam tenent, ut ad terminum vice perveniant, ne semitis vel diverticulis in speciem planioribus et brevioribus se ab adduci sinant, ne in avia abducantur, ac a termino aberent, ut volentes tendere in Jerusalem, eant in Jericho. Sic enim peccatores volentes pergere in colum, a via legis aberrantes, in fine vitæ inventus se in gehenna et tartaro. Pro ab ea Hebr. est *כַּנְוֹן mimma*, id est ab eo, quod scilicet lex præcepit: sed *mimma* ponitur pro *כַּנְוֹן mimma*, id est, ab ea, scilicet *וַרְרָה thora*, hoc est lege. Est enallage generis.

UT INTELLIGAS CUNCTA QUÆ EGIS. — Hebr. ut *intelligas omnia in quibus incedis*, id est, omnia quae agis. Actiones enim et opera Hebr. vocantur *vias*, quia per illas quasi per vias tendimus ad felicitatem, colum et Deum: ut *intelligas*, id est, ut prudenter agas; hoc enim est Hebr. *תַּשְׁכַּח tæschach*; sic sæpe in Proverbiis prudentia vocatur intellectus, scientia, doctrina, sapientia practica, scilicet quae hominem ducit ad salutem, ideoque beat.

Hinc patet Josue a Deo electum in successorem Moysi, et ducem populi ob suam fidelitatem, probitatem et obedientiam, qua tum legi Dei, tum Moysi Domino suo obedierat. Unde S. Ephrem, tract. *De Virtute*, cap. ii: « Jesus, inquit, filius Nave, perfecta sua obedientia tantum donum promeruit, ut Moysi successor fieret: » nimirum, qui bene suo superiori parerit, rite aliis imperat, ideoque imperare merebit.

8. NON RECEDAT VOLUBEN LEGIS HUIUS (Deuteronomii et Pentateuchi, quae dedi Moysi) AD ONE TUO: SED MEDITABERIS IN EO DIEBUS AC NOCTIBUS, UT CUSTODIAS ET FACIAS OMNIA QUÆ SCRIPTA SUNT IN EO, — q. d. Legem Dei assidue animo oreque versato: Hebr. enim *הָגָה haga*, significat meditari ita sæpe et fervide, ut ex fervida meditatione, verba legis quasi susurrando in ore nascentur et ebulliant; utque illa populum tibi subditum doceas. Hinc illud: « Os justus meditabitur (id est, meditabit, vel ex meditatione), loquetur sapientiam, » dicitur, vel ex meditatione, loquetur sapientiam, ut duci, esse impositam et commendatam a Deo, ac proinde illam sibi præ cæteris cordi et curæ esse

erps Polonis, qui ore suo catechizando et concionando Polonos docuit fidem legemque Christi. Sane hæc pietas et hoc legis studium Josue ad tot tantasque victorias viam stravit, ut vere dixerit Rab. Simeon: « Exemplum legis fuit vexillum Josue. »

DIEBUS AC NOCTIBUS. — scilicet per vias interpolatas, hoc est, frequenter, diligenter, assidue; continuo enim et semper meditari in lege Dei homini in hac vita est impossibile, utpote qui dormit, comedere, laborare debet. Quare nimis stricte R. Ismael rogatus a sororis suæ filio, num post Mosen evolutum liceret sibi Græcorum scripta legere, respondit licere, dummodo id non faceret die vel nocte. Omne enim diei et noctis tempus dandum esse legi, juxta hoc Dei præceptum.

TUNC DIRIGES (Hebr. *תשלח* *taslich*, id est, prosperabis, fortunabis, felicem facies) **VIAM TUAM** (id est, vitam tuam actiones), **ET INTELLIGES EAM.** — Hebr. *תשלח* *taslich*, id est, prudenter dispones eam, sive intelligens et prudens eris, uti dixi vers. 7. Nota hic junctam esse prudentiam cum prosperitate et felicitate, quasi matrem cum filia; prudentia enim actiones prosperat, sepe in hac vita, et semper in futura; nam esse semper dirigit ad felicitatem eternam.

9. NOLI TERRERE, QUONIAM TECUM EST DOMINUS DEUS TUIS IN OMNIBUS AD QUECUMQUE PERVERERIS. — Quis enim timeat, Deo comite, imo duce? Quare hoc singulis imitandum est, ut salagant in omnibus quæ agunt et desinant, Deum habere studii operisque sui duces, ideoque ejus opem initio operis humiliter prece efflagitent, uti sepe monui. « Si enim Deus pro nobis, quis contra nos? » *Hom. viii.* Præclare S. Ambrosius, lib. II *Offic.* cap. 1: « Vitam beatam efficiunt, inquit, tranquillitas conscientie et securitas innocentie. » Idem, lib. II *De Jacob et vita beata*, cap. vi: « Perfecta, ait, virtus habet mentis tranquillitatem et stabilitatem. Perfectorum est enim non facile mundanis moveri, non turbari metu, non exagitari suspitione, non terrore comenti, non dolore vexari, sed quasi in litore tutissimo, adversus insurgentes fluctus secularium procellarum mentem immobilem fidentatione placidare. »

11. PREPARATE VOBIS CIBARIA. — non manna; hoc enim quotidie cadebat e caelo, et quotidie colligendum erat, nec in alterum diem servari poterat; si enim servabatur, putrescebat, *Ecclesi. xvi.* Sed pulmenta et carnes ex præda regnorum Og et Hieson, v. g. oves et boves ibidem captos amectat, coquit, salit, et in vasa condit.

Nota: alius pluebat Hebræis manna e caelo; nam manna deficit demum decimo quinto die mensis, cum fruges novas Chananae gustarunt et possederunt Hebræi, ut patet cap. v, vers. 12. Hinc ergo patet Hebræos in deserto præter manna (quod multi quosioris fide habebant, præsertim cum per octo et triginti annos assidue illud comedisent),

alios quoque cibis, ut carnis, quibus deliciosa illa gens inhiabat, ut patet *Num. cap. xi.* vers. 13, usos fuisse, quos manna velut panis quasi obnoxiu adhibebant. Id patet ex eo quod cibos hosce emeruit a vicinis Idumæis et Moabitibus. Audi Deum *Deuter. cap. ii.* vers. 6: « Cibos emetis ab eis pecunia, et comedetis. » Et vers. 27. Hebræi autem Schoa regi petentes ab eo transitum: « Transibimus per terram tuam, publica gradiemur via, etc. Alimenta pretio vende nobis, ut vescamur. » Hinc et *Deuter. xxix.* 6, non de carne, sed de pane duntaxat et vino dicitur: « Panem non comedistis, vinum et ciceram non bibistis. » Pientiores vero ex Hebræis, æque ac pauperiores in deserto ex solo manna vivebant, atque in eo gustabant carnes, pisces, ova, et quicquid gustare vellent, juxta illud *Sapient. cap. xvi.* vers. 20: « Angelorum esca nutritivis populum tuum, et paratum panem de caelo præstitisti illis, sine labore, omne delectamentum in se habentem, et omnis saporis suavitatem. »

QUONIAM POST DIEM TERTIUM (1) TRANSIBITIS JORDANEM. — Queritur, quomodo hoc sit verum: nam cap. sequenti Josue misit exploratores in Jericho, qui præter tempus illud et reditus per triduum laterunt in montanis, ut dicitur cap. sequenti, vers. 22; quibus ad Josue regressis, ejus jussu Hebræi moverunt castra ad Jordanem, ibique hæserunt tres alios dies, ut patet cap. iii, vers. 1. Unde ut minimum sex dies interesserunt transitum Jordanis. Quomodo ergo dicitur, « post tertium diem? »

S. Augustinus hic, *Quest. I.* putat Josue tempus tridui hic præstituisse non ex revelatione et certitudine divina, sed ex spe humana: sperabat enim eo tempore transitum fieri posse, si exploratores cito revertissent; sed eis tardantibus et non redeuntibus mutata fuisse Josue consilia.

Verum facilius et commodior responsio est, si dicamus hic esse hysteron proteron, missionemque exploratorum, adeoque totum caput secundum anteponendum esse huic præcepto Josue: voluit enim Scriptura promptam obedientiam et executionem Josue verbis jussuque Domini proxima subnectere, quomodo videlicet ipse mox totum populum ad transitum Jordanis a Domino præceptum et predictum comparare se jussert; ac deinde cap. secundo redit ad ea que præcesserunt, quibus scilicet Josue transitum hunc particulari ratione præmunivit. Igitur hi tres dies, de quibus hic fit mentio, idem sunt cum illis cap. iii, vers. 1, ubi dicitur Josue commoratus cum Hebræis apud Jordanem per tres dies, ac postero die transiisse Jordanem. Ita Abulensis. Et sane hæc sententia novo duci Josue majorem conciliat auctoritatem

(1) Isti tres dies numerandi sunt a postidie ejus diei quo Josue sic locutus est: scilicet septimo die mensis Nisan; nam infra iv, 19 dicitur, Israelitas transisse Jordanem decima die primi mensis, *Abib* sive *Nisan* dicitur.

et gratiam apud suos populares, quæ multum imminuta fuissent, si in primo ductu eum falsum vel spe sua frustratum vidissent; ac melius respondet promissioni Dei hic vers. 9 et cæteris.

Hic ergo fuit rei geste ordo: Josue peracto tricenario luctu mortis Moysi, die tertia mensis primi Nisan, id est martii, excitatus roboratusque a Deo, capessit populi ducatum. Unde eodem die ex Sefim, ubi debebat, mittit duos exploratores, qui explorent Jericho, quæ a Sefim, teste Josepho, distabat sexaginta stadiis, id est septem milliaribus Italicis, quæ faciunt duas leucas Gallicæ cum dimidia. Milliare faciunt mille passus; leuca est iter unius horæ. Exploratores in Jericho excepti a Rahab, proditi, et quæsiti ab incolis, a Rahab occulte dimissi laterunt in montanis per triduum: quare reversi sunt ad Josue sub finem diei sextæ ejusdem mensis Nisan; quibus auditis Josue nocte proxime sequenti movet castra ex Sefim ad Jordanem, ubi tres dies commorans jubet populum parare cibaria, cæteraque ad transitum Jordanis; unde postero die, qui fuit decimus Nisan, divisum a Deo Jordanem sicco pede cum Hebræis transit, ut patet toto cap. ii, et cap. iv, vers. 19; sequenti vero non undecimo Nisan, Josue populum circumcidit in Galgalis, cap. v, vers. 2. Mox decima quinta die ad vesperam ibidem celebrant Pascha cap. v, vers. 10; cumque jam fruges terræ sufficerent alendo populo, deficit manna ingerere, ibidem vers. 12; die decima quinta Nisan, Josue jussus a Deo circuit muros Jericho, per septem dies, ac tandem die septimo, qui fuit vigesima prima Nisan, clangentibus tubis corruunt muri Jericho. Hebræi cum ingressi succedunt, statimque æternum anathema, salvant Rahab, quam Salmon filius Nahasson, princeps tribus Juda, sibi in uxore adsciscit cap. vi, vers. 20 et seq.

Mystice, S. Augustinus, serm. 406 *De Tempore*: « Quid est aliud, ait, dicere: Parate vobis cibum ad diem tertium, nisi, Trinitatis suscepto sacramentum? Post hæc Jordane transit, quasi Baptismi completo mysterio, populus Israel terram reipmissionis ingreditur. »

Et Rupertus hic cap. viii, censet hæc allegorice impleta esse in Jesu Christo, quando die tertia resurgens Apostolis dixit: « Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, q. d. Ego die tertia resurrexi a mortuis, ideoque vos in morte mea terna missione baptizate in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, ut quomodo ego surrexi a mortuis per gloriam Patris, ita et vos in novitate vite ambulatis. »

ET INTRABITIS AD POSSIDENDAM TERRAM. — Hebr. *לרשת* *larseset*, id est ad hereditandum, velut avita prædæ et hereditatem suam, ut scilicet terram Chanana a Deo vobis datam jure quasi hereditario possideatis. Addit S. Augustinus, serm. 403 *De Temp.*, Deum reddidisse Hebræis Chananaeam quasi jure debitam, eo quod illa, ut habet traditio,

in divisione orbis obtigerit Senethi Noe, sed ejus posteris ex illa expulerunt Chananei. Unde Hebræi ex Sem prognati rursus eam hinc repetunt, quasi sibi ex proavo suo debitam.

12. REBENTIS QUOCQUE ET GADITIS, ET DIMIDIA TRIBU MANASSE AIT. — Hæc tres tribus petierant a Mose portionem terræ cis Jordanem sitæ, illamque ab eo obtinuerunt ea lege, ut ipsi cum cæteris tribubus pergerent trans Jordanem, easque aruañ præirent ad debellandum Chananeam reliquam, ut eam inter se cæteras tribus dividerent. Promiserunt id tres tribus Mosi; Josue ergo hic promissum ab eis repositit. Vide dicta *Num. cap. xxxii.*

13. MEMENTO. — Hebr. *זכור* *zachor*, id est memento, o trina tribus, vel memento, scilicet oportet. Est enallage, vel temporis vel numeri.

ET OMNEM TERRAM. — Hæc scilicet cis Jordanem, in qua consistimus, quæ fuit Og et Sehon regni Amorrhæorum, quam vobis Moses possidendam dedit.

14. JUMENTA. — pecora et pecudes. Hæc enim vocant hebr. *מקנה* *makna*, Septuaginta *κτῆνη*, id est possessio, opes, substantia, quæ olim consistebat fere in pecoribus.

TRANSIBITE AB INTRANTE FRATRES VESTROS. — « Ante, » id est coram aliis tribubus, ait Masius, Simplicius alii « ante, » scilicet ut cæteras tribus præcedatis, ut veritè notat cap. iv, vers. 12. Sic enim eis animam addedit ad invadendam et possidendam terram trans Jordanem, sicut vos eam possidetis cis Jordanem.

OMNES FORTES MANU. — Licet enim Moses ab omnibus viris harum trium tribuum exegerit missionem precandæ cæteras tribus trans Jordanem, tamen permisit Josue successori suo libertatem evocandi ex eis quos vellet et quotquot forent utiles, vel necessarii. Josue ergo ex eis fortiores duntaxat evocavit, quia cæteris non indigebat, ac ceteri reliquique erant domi ad tutelam terræ cis Jordanem sitæ, ne a Chananeis aliisque vicinis invaderetur.

17. SICUT OBEDEVIMUS IN CUNCTIS MOYSI, ITA OBEDEMUS ET TIBI. — Patres horum sepe rebelles fuerant Mosi, ideoque exclusi fuere terra promissa, ac mortui in deserto; filii vero eorum obedientiores fuere Mosi, ideoque in terram hanc induci sunt. Aut certe id dixerunt illi, qui in cunctis obedierunt Mosi; si alii idem dixerint, qui subinde Mosi rebellaverunt, mentiuntur quidem, sed fatentur tamen se in cunctis Mosi obedire debuisse, ac simili modo sese deinceps obedituros Josue quasi novo duci spondent.

TANTUM TU DOMINUS DEUS TUIS TECUM, SICUT FUIT CUM MOYSE. — Hæc vota sunt populi, fausta novo suo imperatori suæclanantibus, non vero conditiones imperii, q. d. Quod ad nos attinet, obediemus tibi in omnibus: cæterum optamus te Deum, qui te Moysi successorem delegit, omnia tua secundet, sicut cum Mose eum fecisse scimus.

Ita factum. Unde Josue Hebræis fuit quasi alter Moses.

Dux ergo et preses uni Deo nitatur, eiq. a per orationem et pietatem, innocentiam, obedientiam, sit gratus et familiaris. Audi Leonem Imperatorem aurea suo duci hæc de re præcepta dantem in *Tactiis*, in Epilogo: «Primum, quidquid dicturus facturusve es, a Deo principium habet, nihilque sine illius commemoratione ac deprecatione agatur. Cure enim non principium rerum agendarum a Deo capiendum sit, cum Deus Pater noster, factor et inspector dictorum factorumque omnium, iudex cogitationum omnium notionumque cordis, nullaque creatura abdita coram eo sit, sed omnia nudata et explicata ante oculos ejus sint, quem admodum divinissimus Paulus loquitur? Itaque præter sententiam ejus nihil a nobis agendum est.»

Aliam deinde causam divinorem subjicit: «Co-

gnatio enim quedam nobis cum illo est, talisque affectus qualis erga patrem esse debet. Nam illius munere in lucem aspectumque venimus, pro illo et vivere et mori debemus; benignitate illius alimur, in ipso vivimus, movemur et sumus: tantum illi obedimus, quantum subjecti prefecto, servi domino, magistratus regi; omnes illius sumus, qui omnem habet imperium; nobis per illum omnia subjecta sunt, tum animata, tum inanimata, nos vero illum colimus; universa bestiarum natura a nobis gubernatur, nos vero ab illo pascimur principe pastorum, qui nostra causa nostram naturam induit.» Vide plura, quibus idem stabilit et incutit, ac demum sua *Tactica* ita de Deo et cum Deo concludit: «Unde par est te, Imperator, supplici mente semper Deo preces adhibere, et in omnibus auctori salutis, pro iis quæ maxime salutaria sunt, supplicare.»

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Josue mittit exploratores in Jericho: illos excipit, abscondit, dirigitque Rahab. Jerichuntini rem odorati, illos persequuntur; illi, vers. 9, cum Rahab supplice pacti fidem silentii, ejus domui salutem promittunt, ejusque signum dant funiculum coccineum. Dimissi ergo ab ea per funem fugiunt, vers. 15, latentque in montibus tres dies, et, temum, vers. 21, ad Josue redeunt, narrant pavorem Jerichuntinorum, ac spondent de eis victoriam.

1. Misit igitur Josue filius Nun de Setim duos viros exploratores in abscondito, et dixit eis: Ite, et considerate Terram, urbemque Jericho. Qui pergentes ingressi sunt domum mulieris meretricis, nomine Rahab, et quieverunt apud eam. 2. Nuntiatumque est regi Jericho, et dictum: Ecce viri ingressi sunt huc per noctem de filiis Israel, ut explorarent Terram. 3. Misitque rex Jericho ad Rahab, dicens: Educ viros qui venerunt ad te, et ingressi sunt domum tuam; exploratores quippe sunt, et omnem Terram considerare venerunt. 4. Toleransque mulier viros, abscondit, et ait: Fateor, venerunt ad me; sed nesciebam unde essent. 5. Cumque porta clauderetur in tenebris, et illi pariter exierunt, nescio quo abierunt; persequimini cito, et comprehendetis eos. 6. Ipsa autem fecit ascendere viros in solarium domus suæ, operuitque eos stipula lini, quæ ibi erat. 7. Hi autem qui missi fuerant, secuti sunt eos per viam quæ ducit ad vadum Jordanis, illisque egressis statim porta clausa est. 8. Nequid obdormierant qui latebant, et ecce mulier ascendit ad eos, et ait: 9. Novi quod Dominus tradiderit vobis Terram; etenim irruit in nos terror vester, et elanguerunt omnes habitatores Terræ. 10. Audivimus quod siccaverit Dominus aquas maris ad vestrum introitum, quando egressi estis ex Ægypto, et quæ feceritis duobus Amorrhæorum regibus, qui erant trans Jordanem, Sehon et Og, quos interfecistis. 11. Et hæc audientes perlimimus, et elanguit cor nostrum, nec remansit in nobis spiritus ad introitum vestrum: Dominus enim Deus vester, ipse est Deus in cælo sursum, et in terra deorsum. 12. Nunc ergo jurate mihi per Dominum, ut quomodo ego misericordiam feci vobiscum, ita et vos faciatis cum domo patris mei; detisque mihi verum signum, 13. ut salvetis patrem meum et matrem, fratres ac sorores meas, et omnia quæ illorum sunt, et eruatis animas nostras a morte. 14. Qui

responderunt ei: Anima nostra sit pro vobis in mortem, si tamen non prodideris nos. Cumque tradiderit nobis Dominus Terram, faciemus in te misericordiam et veritatem. 15. Demisit ergo eos per funem de fenestra: domus enim ejus hærebat muro. 16. Dixitque ad eos: Ad montana descendite, ne forte occurrant vobis herebentes, ibique latitate tribus diebus, donec redeant, et sic ibitis per viam vestram. 17. Qui dixerunt ad eam: Innoxii erimus a juramento hoc, quo adjurasti nos. 18. Si ingredientibus nobis Terram, signum fuerit funiculus iste coccineus, et ligaveris eum in fenestra, per quam demisisti nos; et patrem tuum ac matrem, fratresque et omnem cognationem tuam, congregaveris in domum tuam: 19. Qui ostium domus tuæ egressus fuerit, sanguis ipsius erit in caput ejus, et nos erimus alieni. Cunctorum autem sanguis, qui tecum in domo fuerint, reduntabit in caput nostrum, si eos aliquis tetigerit. 20. Quod si nos prodere volueris, et sermonem istum proferre in medium, erimus mundi ab hoc juramento, quo adjurasti nos. 21. Et illa respondit: Sicut locuti estis, ita fiat; dimittensque eos ut pergerent, appendit funiculum coccineum in fenestra. 22. Illi vero ambulantes pervenerunt ad montana, et manserunt ibi tres dies, donec reverterentur qui fuerant persecuti: quærentes enim per omnem viam, non repererunt eos. 23. Quibus urbem ingressis, reversi sunt, et descenderunt exploratores de monte; et, transmissis Jordane, venerunt ad Josue filium Nun, narraveruntque ei omnia quæ acciderant sibi, 24. atque dixerunt: Tradidit Dominus omnem terram hanc in manus nostras, et timore prostrati sunt cuncti habitatores ejus.

1. MISIT Igitur JOSUE FILIUS NUN (Septuaginta Nave, sed corrupte: ex affinitate enim litteræ Græcæ cum *ν*, pro *ν* corruptum est *α*) DE SETIM DUOS VIROS EXPLORATORES. — Hæc verba necessaria sunt versui 9, cap. 1, ac ponenda ante vers. 10. Et enim hic hysteron proteron, ut ibi dixi; Josue enim, excitatus et corroboratus a Deo ad invadendam Chananeam, illico id fecit, misitque exploratores in Jericho Jordani vicinam, ad eam primo subigendam. Quare: «Misit igitur,» hoc est, miserat igitur (1), scilicet antequam juberet Hebræos parare se ad transitum Jordanis post tres dies cap. 1, vers. 10. Ponitur enim præteritum perfectum pro plusquam perfecto.

Mythicos Augustinus, serm. 106 De Temp.: «Jesus ait, duos exploratores mittit, quia verus Jesus daturus erat duo præcepta dilectionis. Quia et revera quid nobis aliud quos mittit verus Jesus, nisi ut diligamus Deum, diligamus et proximum. Dixit ergo Jesus: Preparate vobis cibum, et estote parati ad diem tertium. Sicut enim tunc præparatis cibis die tertio ventum est ad Jordanem fluvium: ita et nunc in Ecclesia Catholica assumptis spiritualibus cibis fidei, spei et charitatis, pervenit ad Trinitatis mysterium, et ad Baptismi sacramentum.»

DE SETIM. — Setim erat in campestribus Moab

(1) Nil obstat quin admittatur sensus literalis vocis hujus *misit*, supponendo quod Josue viros exploratores misit eodem die quo jubebat Hebræos parare se ad transitum Jordanis post tres dies: etenim de Setim ad Jordanem sunt sexaginta stadia, nempe tres leucæ communes, et totidem a Jordane ad Jerichuntim: an viri fortes et expediti poterant igitur redire ad Josue ante decimum diem mensis, quo Josue Jordanem transiit.

juxta Jordanem et montem Nebo, ubi ante mensum mortuus erat Moses, Deuter. xxv. In Setim fornicatus est populus cum filiabus Moab et Madian, ibique Phinees Israelitam cum Madianitide fornicantem pugione confodit, Num. xxv. Et hoc loco dicta sunt arbores Setim, quarum ligna sunt omnium levissima, nitidissima et pulcherrima, et quæ putredinem non sentiunt; unde ex iis cunctæ tabule arce, tabernaculi et templi factæ sunt.

Duos. — Rabbinii dicunt, vel potius fabulantur hos duos fuisse Phinees et Caleb; sed quæ credit Phinees jam Pontificem a Deo designatum, et Caleb auctoritate et annis gravem, ad tantum periculum electos? Præsertim cum Septuaginta Romæ correcti eos vocent *επιτιμους*, id est juvenes, et ita vocantur cap. vi, vers. 23, in Hebræo.

IN ABSCONDITO. — Hebr. *חֵרֶס* *cheres*, id est, tacite, occulte; ita Chaldeus: tum ne eos incarcerationem et occiderent hostes Jerichuntini; tum ne id scirent sui Hebræi, qui uti ante ann. 38 ob mistos exploratores murmurarent, ita nunc rusum facile murmurare potuissent. Adde in rebus arduis, præsertim bellicis, summa expeditionis sæpe consistit in secreto artificio. Facile enim a civibus res secreta ad hostes emanat. Ita Cajetanus, Masius et Serarius.

Rabbinii *cheres* interpretantur *mutum vel surdum*, aut *figulum*, quasi jussu Josue exploratoribus ut se simularent surdos et mutos, utpote lingue Chananeorum ignaros; vel, ut alii, figulos, quodque ferret vasa fictilia, quasi ea vendituri in Jericho. Sed hæc sunt Rabbinorum commenta et fabule. Verisimiliter dicentur eos simulasse se esse rusticos. Sic enim exploratores solent ut rustici, qui libere urbes ingrediuntur, incedere, ac machinationes suas simulatione rusticitatis obte-

gere. Nam radix *חרש charas* per *sein* significat non tantum facere et obscurdescere, sed etiam arare et fabricare: *חרש charas* vero per *sin* significat testam et vas ficile.

CONSIDERATE TERRAM. — non tantum Chananeam, sed Jordani viciniam, quam proxime transit Jordane invadere destino, an scilicet munita sit, an incolæ sint bellicosus, an animati et parati ad prælium nobiscum incedendum, etc. Sic Leo Imperator suo belli duli ita præscribit in *Tacticis*, cap. xiii, num. 2: « Exploratoribus et speculatoribus sedulo hostium statum exquires, qui notent illorum quantum multitudinem, qualis acies: itaque te adversum eos præparabis, ut ne subito ac de improviso invadere ab illis. » Et cap. xx, num. 478: « Si quid clam hostes facere volueris, vel castra movere, vel aliquid aliud gerere, nulli hoc consilium, nisi uni abeui ex præfectis credas: talibus enim temporibus permulti sunt, qui remunerandi cupiditate consilia tua hostibus proditori sunt. » Eodemque cap. num. 216: « Quoniam venator bonus lupos et vulpes artificio venatur, sic et tu hostium speculatoribus solertia capies. Si enim extra valium tuum custodias locaveris, deinde jussuris ut utrumque quocumque ignotum teneant, et interrogent, neque dimittant priusquam perfecti noverint et confiterentur unde sit, et tesseram ejus contulerint commemoraverit, et eos qui hæc facere iniquiverint exploraveris quinam sint, facile speculatores illorum invenies. »

Solertur quoque Vegetius, lib. III *De Re milit.* cap. ult., hunc exploratores deprehendendi modum suggerit: « Cum explorator hostium, inquit, latenter aberat in castris, omnes per diem ad tentoria sua redire jubentur, et statim deprehenditur explorator, » quia non habet tentorium.

UBI ERAT JERICHO. — *g. d.* Præcipue et præ aliis locis illustrat urbem Jericho. Id jubet, quia Jericho in regione illa erat urbs primaria Jordani vicinissima et munitissima. Similes phrasæ sunt III *Regum* xi, 1: « Rex Salomon amavit mulieres alienigenas et (id est, sed præcipue) filiam Pharaonis. » Ps. xvii, 2: « Empit eum de manu hostium, et de manu Saul, » scilicet præcipue et accerim sui persecutoris. II *Reg.* ii, 30: « Defuerunt de pueris David decem et novem viri, excepto Azaleo, » omnium primario, *Marci* xvi, vers. 7: « Dicitis discipulis, et (id est, præcipue) Petro. »

Porro Jericho olim urbs fuit magna, populosa (unde et solum regem habuit, ut patet vers. sequenti), sita in regione campestri et pinguisima, libi balsamum, quod est liquor odoratissimus, præstantissimum provenit, nusquam alibi. Abundat rosæ, canis mellis, palmetis, unde et civitas Palmarum appellata est: ut videatur fuisse mundi paradus. Distat, teste Josepho, lib. V *Belli*, cap. iv, a Jordane sexaginta stadiis, hoc est, septem milliariibus Italicis cum dimidio, quæ leucas Gallicæ unius horæ duas cum media efficiunt: distat a Jerusalem stadiis 480, hoc est milliariibus Italicis

octodecim cum dimidio, quæ faciunt leucas Gallicæ sex cum quadrante. In Jericho hospitatus est et habitavit Elisæus, IV *Reg.* ii. Ibidem Christus Zachæum e symeom vocavit, *Luce* xix.

Dieta est Jericho vel a *ירי יראח* id est Luna, quod Luna nascentis formam habet plantis illa, quæ ambit Jerichuntum: ita Arias Montanus; vel a *רואח* *ravach*, id est dilatare, quod in latissimo sita sit campo; vel a *ריח* *reach*, id est odor, quod suavissimum balsami, mellis, rosarum, etc., exspiret odorem. Ita Josephus, Masius, Pagninus.

Symbolice, Jericho typus est mundi, qui instabilis est, et mutatur ut Luna; ac latissimus est, et odoratas delicias suis amatoribus exhibet, sed quæ illico instar odorem et vaporum evanescent. Unde Jesus ex ea Zachæum ad se advocavit, docens contemnere mundana, et in æternum duratura. Ita S. Gregorius, Rupertus et alii.

QUI PERGENTES (vel natatu, vel vado, ut innuitur vers. 7, vel scapha Jordanem transmittentes), INGRESSI SUNT DOMUM MULIERIS MERETRICIS, NOMINE RAHAB. — Pro meretricis hebr. est *זונה* *zona*, quod, et cauponarium sive tabernarium, ut vertit Chaldaeus et Rabbinus, et meretricem significat. Meretricem hic vertunt Septuaginta, et cum talem eam nuncupet S. Paulus *Hebr.* xi, 30, fieri potest ut Rahab et cauponaria et meretrix fuerit. Sæpe enim femina marito carens, quæ publicis hospitibus ad operam, fornicationis subinet periculum, aut certe suspicionem: licet noster Serarius in *Tobia* vi, cap. i, *Quæst.* iii, multis contendat illo ævo non fuisse in usu cauponas, nec hospitia publica. Quare certum est Rahab meretricem fuisse, incertum an fuerit cauponaria. Prudenti sane consilio, Deique ducta exploratores hi domum Rahab adierunt, ubi occultissime latitarent, utpote porte vicinam, et muro urbi adhaerentem. Erat ergo illa æis ad quiescendum et latendum, æque ad effugiendum, si res posceret, opportunissima. Ita Arias, Vatablus, Masius et alii.

NOMINE RAHAB. — *Rahab* hebr. idem est quod *dilatatio*, vel *se dilatavit*, ut fecit hæc, cum nupta Salmoni, Davidis. Salomonis, regum omnium, ipsiusque Christi effecta est mater, de quo paulo post plura. Porro Rahab hoc tempore fuisse inquit Tornielius quatuordecim, vel quindecim annorum, æque ac ejus maritum Salmonem: nam sub annum etatis centesimum genuerunt Boos, proavum Davidis, ut patet in fine libri *Ruth*; sed hoc difficile est crediti: unde illud examinabo cap. vi, 25. Notat S. Hieronymus in cap. i *Matth.*, in genealogia Christi non nisi infidelitate, vel luxuria infames nominari feminas, scilicet Ruth, Thamar et Rahab, ut qui, inquit, propter peccatores venerat, de peccatoribus nascens omnium peccata deleter. Ita quoque S. Ambrosius, Chrysostomus, Euthymius et alii.

Excepit et Rahab exploratores Hebræorum, illuminata et impulsâ a Deo, quasi divini consilii

in Chananeâ fideli populo subigenda procuratores. Intellexit enim Deum in hac re velle uti sua opera, ac proinde velle ut ipsa eos exciperet, absconderet et dirigeret: quare ipsa debuit parere Deo, et cives impios patriamque suam Dei populo tradere, et ut ita dicam, prodere, sicut Abraham debuit Deo jubenti immolare suum Isaac.

3. MISITQUE REX JERICHO AD RAHAB. — « Rex, » id est regulus, dux, princeps urbis Jericho. Tunc enim singulæ urbes suos habebant reges, id est rectores et duces. Unde cap. xii, 9, triginta urbium triginta nominantur reges, quos Josue devicit. Rex ergo hos duos peregrinos censuit esse Hebræos et exploratores: pavidis enim tempore belli omnes sunt suspecti; suspicionem auxilii peregrina illorum vestis, lingua et mores.

4. TOLLENSQUE MULIER VIROS ABSCONDIT. — Ex Hebræo clare cum Vatablo sic veritas: *Accepterat autem mulier duos illos viros, et abscondit illum* (id est, unumquemque illorum seorsim, ait Arias); abscondit autem illos Rahab, antequam regii nuntii eos quesituri advenirent. Cum auditi missitare vicinos, duos illos peregrinos ad se divertentes esse exploratores, aut alio indicio, vel certe probabili suspitione conjicit, duorum horum ad se adventum regi nuntiandum fore. Quare conjiciens delationem hanc, metuensque inquisitionem et scrutinium domus suæ, prudenter illud prævit, et exploratores abscondit. ac forte regis nuntii ad scrutinium adventantibus, ipsa adhuc occultandis exploratoribus occupabatur; idque insinuat Noster, dum vertit: « Tollenque mulier viros, abscondit. »

Porro Rabbinus, quod est in Hebræo, *abscondit illum*, in singulari, sic explicat, scilicet Rahab animum duntaxat absconderit, scilicet Caleb; Phinees enim ei responderit: « Ego sum sacerdos; sacerdotes vero, quippe Angelorum similes, si volunt, aspectabiles sunt; si nolant, cerni nequeunt. » Itaque solum Caleb, non vero Phinees a Rahab fuisse absconditum arbitrantur; sed hæc Rabbinorum commenta, solita sunt fabulorum istorum figmenta. Probabilis Philo, non ille celebris, sed Biblicarum antiquitatum scriptor obscurus (Hebræus tamen), ait hos exploratores fuisse duos filios Caleb, scilicet Cenez et Seoniam. Unde id habet, ignoro.

3. NESCIO QUO ABERUNT. — Mentitur vana mulier. Valvius hic ei id vitio tribuit, sed ita ut virtuti hospitalitatis admixtum, ei non fuerit ad culpam imputatum. Sed hic est error in Deum blasphemus. Facit enim Deum quasi cæcum, qui sinat sibi obduci velarique oculos, ut vitium non videat; aut malorum symmysen et socium, qui vitia non censent esse vitia, neque ea vitio vertat. Fuit tamen mendacium hoc non perniciosum, sed officiosum, ideoque veniale, præsertim in femina rudi et pagana, quæ sibi persuadebat mendacium hoc casu esse licitum, imo honestum, utpote ne-

cessarium ad salvandos hospites. Nec id mirum, cum olim Plato, Origenes, S. Hieronymus, Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Cassianus, alique plures tam Christiani, quam Gentiles, censuerunt mendacium subinde esse licitum, illoque utendum esse quasi helibore, ut ostendi in mendacio obstetricum, *Exodi* i.

Porro Abulensis hic, *Quæst.* xxx, censet Rahab a Deo motam fuisse ad peccatum veniale, scilicet ad mendacium hoc officiosum. Deus enim, inquit, potest movere hominem ad peccandum venialiter, propter magnum bonum, quod inde sequitur, et ne in majora peccata incidat. Simili modo, inquit, si quis alterum querat ad mortem injustam, et alius simplici mendacio ejus vitam conservare possit, debet conservare, et si mentiri recusaverit, alius injuste peribit.

Verum hæc sunt falsa et paradoxa. Deus enim nullius peccati potest esse auctor, cum sit summa puritas, veritas et sanctitas. Rursus, mentiri non licet, etiam inde totius mundi salus sequeretur. Non enim sum facienda mala ut eveniant bona, ait Apostolus, nec mendacium necessarium est ad salvandum alterius vitam: potest enim quis in tali casu uti amphibologia; et si necessarium esset, non tamen mentiri liceret, quia mendacium intrinsece malum et peccatum est, quod nullo casu facere licet.

Dices: Hoc mendacium erat in exitum suæ gentis, quam probebat Hebræis hostibus; ergo erat penitensium. Respondeo, mendacium hoc fuisse quidem damnosum Chananeis et Jerichuntinis; tamen quia Rahab Dei instinctu certo sciebat illos ob sua scelera a Deo esse proscriptos et exitio addictos, adeoque Hebræis cum suis possessionibus deditos, non debuit illa; nec potuit nisi improbe patrocinari causæ injustæ Jerichuntinorum, et causæ, belloque justo et pio Hebræorum adversari, ac Deo ipsi reluctari. Quin vero ut Deo obediret, cordata admodum fide et pietate, mortis discrimini fortissime et sanctissime se objecit, ut ab ea merito eam laudet Apostolus, *Hebr.* xi, 31, et operibus hisce justificatam esse asserat S. Jacobus cap. ii, vers. 25. Quare ipsa illuminata tactaque a Deo, a libidine sua per penitentiam et castitatis propositum ad Deum sese convertit, factaque est Hebræa et sancta, adeoque hoc generoso hospitalitatis actu, quo Hebræis ingressum in Chananeam patefecit, se nobilitavit, Hebræosque sibi adeo devinxit, ut ob hanc ejus beneficentiam Salmon, princeps tribus Juda, eam in conjugium accepit, ex eaque progenati sunt omnes principes et reges Juda, ac tandem Christus ipse, ut patet *Matth.* i, ubi ipsa nominatur, et præ aliis feminis ponitur in genealogia Christi: quia videlicet fuit alienigena et meretrix, et quia de populo Dei optime merita. Licet enim esset alienigena, tamen jam conversa ad Judaismum duci potuit in uxorem a Judo principe. Talium enim conubia non velantur *Deuter.* vii, 3, sed alienigenarum

ductaxat persistentium in idololatria, ut patet ibidem vers. 4.

Hebræi tradunt Rahab hæc fide et pietate promeruisse, ut octo Prophetæ et Sacerdotes ex ejus stirpe procrearentur, scilicet Jeremias, Helcias, Saraias, Amasai, Barnab filius Nerie, Hanameel, Sellum, Ezechiel et Huldam. Fuit Hanameel filius Sellum, patris Jeremias. Rursum eisdem numerant novem feminas gentiles, quæ maritis Hebræis nubentes, vel Hebræis adherentes, ab his converse fidelem magnamque sobolem procreant, scilicet Agar Ægyptiam, uxorem Abraham; Aseneth, uxorem Joseph; Saphoram Madianitidem, uxorem Moysi; Sephoram et Phuam obstrictrices, quæ infantes Hebræorum a cæde Pharaonis servarunt, *Exodi* 1, 15; Pharaonis filiam, Rahab, Ruth et Jahel. Porro S. Augustinus, lib. *Contra Mendacium*, cap. xv: « Quod scriptum est, inquit, Deum bene fecisse cum Hebræis obstetricibus, et cum Rahab Jerichanina meretrice, non ideo factum est, quia mentis sunt, sed quia in homines Dei misericordes fuerunt. Non est itaque in eis remunerata fallacia, sed benevolentia: benignitas mentis, non iniquitas mentientis. »

6. IN SOLARIUM. — Hebr. *צֶמֶח*, id est tectum, ut vertit Chaldaeus et Septuaginta, quod in Judæa erat planum, ut in eo ambulare, cubare, sedere liceret. Vide dict. *Deut.* xxi, 8. Dicitur solarium, quia sol expositum. Topologie Origenes, hom. 3 in *Josue*: « Hæc, inquit, susceptos eos in superioribus collocat, atque in cælis et excelsis fidei constituit sacramenta. Nemo enim qui a Jesu militat, invenit deorsum et humi jacens, sed in superioribus permanet. »

OPERUITQUE EOS STIPULA LINI. — Hebr. *in lino ligni*, sed Hebræi lina ligni vocant lina lignea, sive quæ lignescunt, puta lina, quæ integra cauda constant, quod Latine Latius interpretare clare exprimit, veritens *stipula lini*. Nam ligni nomen Hebræi tribuit etiam plantis, ut junco, hyssopo, lino, quæ calamo suo sensim durescunt et lignescunt, ut patet III *Regum* iv, 33. Tomere ergo Masius hic carpit nostrum Interpretem. Illi enim favent Chaldaeus et Josephus, qui vertunt, *lino fasciculos*. Et Pagninus veritens, *calmos lina*, et Tigurina veritens, *calculos lino*. Hic versus explicat versus 4.

9. NOVI QUOD DOMINUS TRADIDERIT VOBIS TERRAM. — « Tradiderit, » id est tradere dederit, assignavit, donavit, ac reipsa mox traditurus sit. Novavit hoc Rahab partim ex miraculis et portentis, quæ Deus pro Hebræis pugnans operatus erat; partim ex Dei ipsius instinctu et revelatione.

Quæres, qua lingua Rahab cum Hebræis exploratoribus collocauit? Respondeo, sua, id est Chanaanæa. Hanc enim coluisse videntur exploratores; imo hæc ipsa Hebræica erat affinis et vicina, ut patet ex nominibus quibus Chanaanei suas urbes et homines vocitarunt, quæ sunt Salem, Sichem, Jericho, Cariatharbe, Bethleham, Melchisedech, Adonisedech, Rahab, Abimelech, etc. Hæc enim

Hebræica sunt. Pluribus id probat Serarius hic *Quest.* xxv.

ELANGUERUNT. — Hebr. *וַיִּשְׁבַּח* namoggu, id est, instar cere *liquifaci sunt*, dissoluti et tabefacti sunt: pavor enim ingens liquat, enervat et dissolvit omne robur, omnesque animæ et corporis vires. Chaldaeus, *fracti sunt*; Vatablus, *constrernati sunt metu vestri*, hoc est panico terrore acti quasi colliguescunt. Septuaginta, vers. 11, vertunt *franguntur*, id est, obstupimus, extortici facti sumus, extra nos rapti defectimus, emitti sumus et mente nostra. Pavor enim facit inopes consilii, emotæ mentis, et quasi amentes.

10. QUOS INTERFECISTIS. — Hebr. *הִכְרַחְתֶּם* *hachcherantem*, id est anathema fecistis, anathematizastis, id est velut anathema, id est hostiam Deo et justitiæ vindictæque divinæ consecratam immolastis et occidistis. Vide dicta *Levit.* cap. xxvii, vers. 28.

11. DOMINUS ENIM DEUS VESTER IPSE EST DEUS IN COELO SURSUM, ET IN TERRA DEORSUM, q. d. Deus vester solus est Deus verus, qui cælum et terram æternis regit imperiis, et ubivis locorum operatur ea quæ voluerit. Hebr. enim est *Elohim*, quæ vox significat Deum qua gubernatore rerum omnium. Sensus est, q. d. Cum Deus verus pro nobis pugnet, nec Chanaanei, nec quis alius illi vobiscum obistere poterit, aut vos possessione terræ hujus arcere, uti sat argui illis injectus a Deo pavor, qui eos aliqui fortissimos, imbelles et cœnes reddidit. Chaldaeus vertit, *et quod Dominus Deus vester sit Deus, cujus divinitas est in cælo supra, et dominatur super terram subter*. Hoc est quod ait Moses *Deuter.* xxxiii, 26: « Ascensor cæli auxiliator tuus. Magnificentia ejus discurrunt nubes, habitaculum ejus sursum, et subter brachia sempiterna; ejecit a facie tua inimicum, dicebat: Conterere; ubi plura hæc de re dixi. Rahab ergo partim ex miraculis et prodigiis, partim ex Dei illustratione, cognovit idola Chanaeorum esse deos falsos fictosque, solum autem Deum Hebræorum esse Deum verum (Hebr. enim est *Jehova*), ideoque in eum credidit, speravit, dilexit, ac penitens peccatorum suorum veniam ab eo flagitavit, itaque justificata est, ut docet Apostolus, *Hebr.* cap. xi, vers. 31, et Jacobus cap. ii, 25.

14. ANIMA NOSTRA SIT PRO VOBIS IN MORTEM, — hoc est, pereat anima nostra, id est, pereamus nos, Deus nos perdat, vel terra nobis debiscat, si vobis Hebræi nocuerint. Jurant enim, uti pefierat Rahab, juramento execratorio, ut patet vers. 17. Sciebant enim id Josue et Hebræos ratum habituros, imo illi pro tanto hospitalitatis, qua aditus in terram promissam pandebatur, officio, grâtiæ acturos, ac majora beneficia illi relaturos. Sciebant pariter legem Dei jubentis omnes Chanaeos occidi, non intelligi de eâ que tam amice Hebræos exeperat, eisque viam in Chanaanam ad tot victorias aperuerat. Hoc enim eis epistika dictabat; Chaldaeus vertit, *anima nostra tradi-*

tæ sit pro animalibus vestris. Clare Vatablus: *Animas nostras pro vobis morti devovimus, prestituros nos beneficium et fidem tibi*; quod sic explicat, q. d. « Servabimus vos etiam, si nobis sit moriendum. » Sed prior explicatio est germanior.

FACIEMUS IN TE MISERICORDIAM ET VERITATEM. — « Veritate, » id est equitate et fidelitate, ut vertit Vatablus, officium scilicet officio reddendo, et fidem salutis quam tibi dedimus, reipsa prestando. Est enim veritas justitiæ, uti est loquela, ut bonum quod vere promisimus, vere præstemus, de qua ait Joannes in *Evangelio*, cap. viii: « Ille (diabolus) in veritate, id est, in fide et obedientia Deo promissa, non stetit. » Et in III *Epist.*: « In veritate ambulat. » Et alibi: « Dominus respiciet veritatem. » Et: « Universæ viæ Domini misericordia et veritas. »

13. DEMISIT ERGO EOS PER FUNEM DE FENESTRA. — Sicut Paulus Damasci fenestra demissus est in sporta, cujus hi exploratores fuere typus et figura, *Actor.* ix, 23.

DOMUS ENIM EJUS HEREBAT MURO. — Septuaginta: *Quoniam domus illius erat in muro, et in muro ipsa habitabat*. Quod Romæ quoque et alibi fit, ubi summa est pax: nam tempore belli id periculosum est; pro tempore muro herentes exploratores, hostesque ipsi secure in urbem ingredi et egredi possunt.

16. AD MONTANA CONSCENDITE. — quasi ad avia et semota. Mystice Origenes: Apostolus, ait, jussit Christus cælestia predicare, quasi dicat: Nolite per valles incedere, hamilla et dejecta refugite, excelsa et sublimia docete.

INNOXII ERIMUS A JURAMENTO HOC QUO ADJURASTI (ita jurare fecisti, sive ad quod nos adegisti. Ita Pagninus et Vatablus) nos.

18. SI INGREDIENTIBUS NOBIS TERRAM, SIGNUM FUERIT FUNICULUS ISTE COCCINEUS. — Ita legunt Hebræa, Chaldaea, Septuaginta et Romana, sine negatione; Complutenses tamen et alii legunt cum negatione: *Signum non fuerit*. Sensus ergo est, q. d. Innoxii non prestabimus, fidemque nostram liberabimus ab hoc juramento, quo juravimus te tuosque servare, si funiculum istum alligaveris ad fenestram, ut ex eo quasi signum domum tuam omnes Hebræi a cæteris internoscent, sciantque illam esse quam servaturos nos juravimus. Ita Vatablus.

Verum quia Hebr. *כֵּבֶד* *nekim*, id est innoxii, potius significat immunes et obligatione juramenti solutos, sive, ut vulgo dicunt, deobligatos, ut patet vers. 17 et 20: hinc ex Hebræo hic videtur esse sensus, q. d. Juramento nostro liberi solutique erimus, si duo que jure exigimus non servaveris. Exigimus enim *primo*, ut funiculum istum nobis pro signo des, tuam esse domum; *secundo*, ut tuos cognatos omnes in tuam domum congreges, itaque sciamus esse tuos, non alienos; si hæc duo non servaveris, juramento nostro nos soluti erimus: si servaveris, eo obligatos nos censebi-

mus, illudque sancte servabimus. Unde Complutenses alique, ut dixi, per negationem legunt: *Innocui erimus, etc.*, si signum non fuerit funiculus iste.

FUNICULUS (Hebr. *funis*) ISTE COCCINEUS. — « Iste, » scilicet qui hic se oculis nostris offert. Alie « Iste, » scilicet quo nos per murum demissisti, ut idem funis crassior, quo exploratores e manu Chanaeorum liberat, Rahab quoque eorum liberatricem de manu Hebræorum liberaret. Exploratores dant signum funis, quod pefierat Rahab vers. 12, quodque antequam a muro demitterent dare debuissent, sed id eis ob periculum turbatis animis tum non occurrebat, cum omnes ad periculi fugam per securam fenestra demissionem toti intenderent.

COCCINEUS. — Dei providentia id factum, ut per eum, utpote rubeum, Christi sanguis representaretur. Unde S. Ambrosius lib. *V De fide*, cap. v, censet Rahab hoc coceino fide significare voluisse passionem Christi, cujus fide et meritis liberabatur a morte anime et corporis. Audi eum lib. *V De fide*, cap. iv, sub finem: « Vidit hoc meretrix, et que in excidio civilis remedia depererat salutis, quia fides vicerat, signa fidei atque vexilla Dominiæ Passionis attollens, quæ in fenestra ligavit, ut species cruoris mystici, quæ foret mundum redemptura, vernaret. Ita foris Jesus nomen fuit præstantibus ad victoriam, intus species Dominiæ Passionis periclitantibus ad salutem. Unde quia intellexit Rahab celeste mysterium, dicit Dominus in psalmo: Memor ero Rahab et Babylonis scientium me. »

Sic et S. Augustinus in *Psalm.* lxxxvi: « Memor ero, inquit, Rahab. Quæ est ista? Meretrix illa in Hiericho, meretrix quæ suscepit amicos, et alia via eiecit, quæ presumpsit in promissione, quæ timuit Deum, cui dictum est ut per fenestram mitteret coecum, id est, ut in fronte haberet signum sanguinis Christi. Salvata est ibi, et Ecclesiam gentium significavit. Unde Dominus superbientibus Phariseis dixit: Amen dico vobis, publicani et meretrices præcedunt vos in regno cælorum. Præcedunt, quia vim faciunt. Impellunt credendo, et edunt fidei, nec obsistere potest quisquam, quia qui vim faciunt, diripiunt illud. » Sic et S. Hieronymus, epist. 2 ad *Nepotianum*, multis docet coceinum esse symbolum sanguinis Christi, æque ac charitatis ignite, qua ardebat Rahab. Et Origenes hic *hom.* 4: Sanguis Christi est signum redemptionis, inquit, in domo Rahab, id est in Ecclesia.

ET OMNES COGNATOS TUOS, — putam non solum parentes, sed avunculos, materiaras, patruales, imo et affines, scilicet cognatorum uxores et cognatarum maritos; hi enim per uxores et maritos pertinebant ad Rahab, ejusque censebantur cognati. Negat hoc Abulensis, *Quest.* lv, eo quod vers. 13, Rahab solos fratres suos et sorores pefierat liberari. Sed immerito, nam nomine fratrum

et sororum nepotes et cognati apud Hebræos intelliguntur; quos enim ibi fratres vocavit, hic cognatos vocat.

19. SANGUIS IPSIUS ERIT IN CAPUT EIUS. — « Sanguis, » id est, culpa sanguinis sui effusi in ipsum met recidet, q. d. Ipse sua culpa peribit, non nostra, quia pacta non servavit.

20. MUNDI, — id est, liberi et juramenti obligatione soluti.

21. DIMITTESQUE, — puta valedicens eis, v. g. dicendo: « Ite in pace, » vel « Pax vobiscum; » jam enim funiculo eos per murum dimiserat: hic ergo dimissis valedicit.

22. PERVENIUNT AD MONTANA, ET MANSERUNT IBI TRES DIES, — non integros, sed dimidiatos vel inchoatos. Nam die tertio mensis Nisan sive martii, missi a Josue lustrarunt Jericho, et hospitati sunt apud Rahab; sed cum illico eorum adventus nuntiatus esset regi, illeque eos inquiri juberet, Rahab eadem nocte eos per murum demisit: demissi et dimissi laterunt in montanis ad tres dies, scilicet die quarta, quinta et sexta Nisan, sed inchoata; nam die sexta ad vesperam redierunt ad Josue. Quare non videtur verum, quod scribit Josephus, eos post ingressum suum in Jericho, sequentem diem totum insumpisse in exploranda Jericho, sic enim proditi et capti fuissent, et salis ex Rahab intellexerunt metum statumque urbis, ut tanta lustratione non esset opus, præsertim in tanto periculo, omnium oculis in eos intentis. Nam ob viciniam Hebræorum omnes Jerichuntini erant consternati, et quasi exanimati, ut ait Rahab: quare urbem suam clausurunt et artificissime custodierunt, singulis ingredientibus exacte inspicendo et examinando, ac nominatim peregrinos, eorumque nomina ad regem deferendo, ut fieri solet singulis diebus ad vesperam in uribus, quæ vicinam hostem metuunt. Si quis nolit hisce

temporis angustiis arctari, malitque tres dies integros latebrarum accipere, dicat exploratores a Josue fuisse missos, venisseque in Jericho, non tertio die Nisan, post expletos triginta dies luctus ob mortem Moysi; sed ante eos expletos die primo Nisan, ita ut secundo die Jerichuntum explorarent, tertio die redierint, laterintque in montibus tres integros dies, ac die sexto reversi sunt ad Josue. Ita ex Lyrano et Masio Salianus.

24. ET TIMORE PROSTRATI, — Hebr. *timore liquefacti*. Vide dicta vers. 9.

Allegorice S. Augustinus, Origenes, Rupertus: Rahab, inquit, representat Ecclesiam Gentium: Primo, quia sicut ipsa, ait Rupertus, cap. x, prius erat prostibulum demoniorum et lupanar idolorum, sed ex infideli et incesta per receptionem exploratorum Hebræorum facta est fidelis et casta: sic gentes idololatræ et impure, per receptionem Apostolorum, factæ sunt Christianæ et sanctæ. Secundo, sicut Rahab per funiculum cocineum, sic Ecclesia per sanguinem Christi salvata est. Tertio, Rahab servavit omnes cognatos, itaque, ut videtur, omnes ad fidem et cultum veri Dei Hebræorum adduxit; unde et Rahab hebr. idem est quod dilatio: sic Ecclesia per omnes gentes se dilatavit. Quarto, extra domum Rahab omnes occisi sunt: sic extra Ecclesiam omnes pereunt, nullique salus conceditur. Quinto, Rahab justificata est per fidem et hospitalitatem, sic et Ecclesia per fidem et charitatem.

Tropologicæ, Rahab est omnis peccatrix et penitens instar Magdalene, quæ per Josue et exploratores, id est, per Jesum et viros Apostolicos, ex luxuriosa, fit casta et sancta, ideoque ab excidio gehenne servatur, imo et alios servat, dum eisdem penitentiam et puritatem suo verbo et exemplo persuadet.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jordanem miraculose divisum, duce arca fœderis prævenite, sicco pede transeunt Hebræi.

1. Igitur Josue de nocte consurgens movit castra; egredientesque de Setim, venerunt ad Jordanem ipse et omnes filii Israel, et morati sunt ibi tres dies. 2. Quibus evolutis, transierunt præcones per castrorum medium, 3. et clamare cœperunt: Quando videritis arcam fœderis Domini Dei vestri, et sacerdotes stirpis Leviticæ portantes eam, vos quoque consurgite, et sequimini præcedentes: 4. sique inter vos et arcam spatium cubitorum duum millium, ut procul videre possitis, et nosse per quam viam ingrediamini: quia prius non ambulastis per eam; et cavete ne appropinquetis ad arcam. 5. Dixitque Josue ad populum: Sanctificamini; cras enim faciet Dominus inter vos mirabilia. 6. Et ait ad sacerdotes: Tollite arcam fœderis, et præcedite populum. Qui jussa complentes, tulerunt, et ambulaverunt

ante eos. 7. Dixitque Dominus ad Josue: Hodie incipiam exaltare te coram omni Israel, ut sciatur quod, sicut cum Moyse fui, ita et tecum sum. 8. Tu autem præcipe sacerdotibus, qui portant arcam fœderis, et die eis: Cum ingressi fueritis partem aquæ Jordanis, stete in ea. 9. Dixitque Josue ad filios Israel: Accedite huc, et audite verbum Domini Dei vestri. 10. Et rursum: In hoc, inquit, scietis quod Dominus Deus vivens in medio vestri est, et disperdet in conspectu vestro Chananeum et Hethæum, Hevæum et Pherezeum, Gergezeum quoque et Jebusæum, et Amorrhæum. 11. Ecce arca fœderis Dei omnis terræ antecedit vos per Jordanem. 12. Parate duodecim viros de tribus Israel, singulos per singulas tribus. 13. Et cum posuerint vestigia pedum suorum, sacerdotes qui portant arcam Domini Dei universæ terræ, in aquis Jordanis, aquæ quæ inferiores sunt, decurrunt atque deficient: quæ autem desuper veniunt, in una mole consistunt. 14. Igitur egressus est populus de tabernaculis suis, ut transiret Jordanem; et sacerdotes, qui portant arcam fœderis, pergebant ante eum. (J. Ingressisque eis Jordanem, et pedibus eorum in parte aquæ tinctis Jordanis autem ripas alvei sui tempore messis impleverat), 16. steterunt quæ descendentes in loco uno, et ad instar montis intumescens apparebant procul ab urbe, quæ vocatur Adom usque ad locum Sarthan; quæ autem inferiores erant, in mare solitudinis (quod nunc vocatur Mortuum) descenderunt, usquequo omnino deficerent. 17. Populus autem incedebat contra Jericho; et sacerdotes, qui portant arcam fœderis Domini, stabant super siccam humum in medio Jordanis accincti, omnique populus per arenam alveum transibat.

1. Igitur JOSUE DE NOCTE CONSURGENS MOVIT CASTRA, — scilicet finiente, puta in crepusculo matutino, Hebræi enim est, *manicavit mane*. Ita Septuaginta; vel, ut Chaldaei, *in aurora*. Ita Noster quoque accipit noctem cap. vi, vers. 12. Non enim nox obscura, sed aurora lucifera apta est movendis castris et expeditionibus bellicis. Discat hic princeps et belli dux non stertere in mullam lucem, sed ante solem in aurora surgere, juxta illud Homeri:

Ὅς δὲ νῆπιον εἶδεν βαλεγγὴν ἄσπρα.

Nam decet noctem totam dormire virum consiliarium.

Hebræi censent hanc noctem sive auroram fuisse nona die Nisan, sive martii. Asserunt enim Mosem mortuum fuisse die septima februarii, et die septima martii sequentis, nempe sub finem triginta dierum luctus, Dominum allocutum Josue, et eodem die promulgationem factam populo de paradisi cibi; quinta vero die ejusdem mensis missos fuisse exploratores, et octavo die ipsos reversos; nona autem die filios Israel profectos a Setim venire ad ripam Jordanis, ac decima die Jordanem transisse.

Verum aprior est ordo, si dicamus Mosem mortuum sub diem tertiam februarii; inde post triginta dies luctus, sub diem tertiam martii, Deum excitasse Josue ad Chananeam invadendam. Quare Josue eodem die misisse exploratores, qui post triduum, die sexto martii, ad vesperam redeunt ad Josue, illum animarunt ad Chananeos percussos aggrediendum (1). Josue ergo postero

(1) Verisimile est quod Josue moverat castra antequam exploratores redirent ad Setim, ob insuperabiles difficultates tantam rem molienti paucissimis diebus istis.

mane diei septime castra movit ad Jordanem, ac per præconem edixit ut omnes pararent se ad transitum Jordanis, post tres dies futurum. Pararunt se ergo per dies tres, scilicet septimum, octavum et nonum, ac decimo die Jordanem transierunt, ut dixi cap. i, vers. 11.

ET MORATI SUNT IBI TRES DIES — jam dictos, parantes se ad transitum. Hæc verba non sunt in Hebræo, Septuaginta et Chaldeo hoc versu, sed sequenti, ex quo noster Interpres ea huc transtulit claritatis causa.

2. QUIBUS EVOLUTIS, — id est, ad finem tendentibus, puta sub vesperam diei nonæ.

3. QUANDO VIDERITIS ARCAM FŒDERIS, — in qua Deus ressedebat super propitiatorium et Cherubim, indeque dabat oracula *Exodi*, xxv, 10. Deus ergo hic in arca residens præibat castra, et Jordanem divisit, ac populum sicco pede per eum traduxit.

ET SACERDOTES STIRPIS LEVITICÆ (ex Levi patriarcha prognatos) PORTANTES EAM. — Licet enim in peregrinatione per desertum arcam portarent Levitæ, puta Gaathitæ, ut jussisset Deus *Num.* iv, 43, tamen in re gravi et miraculosa portant eam sacerdotes, uti hic ad findendum Jordanem, et cap. vi, ad prosternendos muros Jericho, et ad inferendum eam cum majestate in magnificentum Salomonis templum recens ab eo edificatum, *III Reg.* viii. Perperam ergo Sigonius, libro *V De Repub. Hebr.* cap. iv, per sacerdotes stirpis Leviticæ hic intelligit Levitas, Minus recte quoque Chaldaei verit. *Sacerdotes et Levitas*.

VOS QUOQUE CONSURGITE, ET SEQUIMINI PRÆCEDENTES, — Hebræi, Chaldaei, Septuaginta, *ibitis post eam*, scilicet arcam; sed arca portabatur a sacerdotibus: eos ergo sequendo sequebantur pariter arcam.